

PIOTR KALKA, JADWIGA KIWERSKA (red.): *Zjednoczone Niemcy. Bilans przemian ekonomicznych, społecznych i politycznych (1990-2002)*, Instytut Zachodni, Poznań 2004, 415 ss.

Monografia *Zjednoczone Niemcy. Bilans przemian ekonomicznych, społecznych i politycznych (1990-2002)* mogłaby równie dobrze nosić podtytuł: krótka historia Niemiec po inkorporacji NRD w ujęciu trójwymiarowym – gospodarczym, psychologicznym i dyplomatycznym.

Zespół autorów, badaczy z poznańskiego Instytutu Zachodniego, biorąc za punkt wyjścia znamienne datę 3 października 1990 r., podjął się próby odpowiedzi na pytanie jakie są konsekwencje dla nowoczesnych Niemiec na progu XXI wieku po 13 latach fuzji dwóch państw o tak odmiennych drogach społecznego i gospodarczego rozwoju? Jest to próba odważna, bowiem integracja – jak sami zaznaczają – „wbrew przewidywaniom optymistów okazała się procesem trudnym i skomplikowanym, wymagającym wielkich nakładów finansowych oraz ogromnego wysiłku ze strony zarówno praktyków politycznych, jak i całego narodu niemieckiego”.

Bilans przemian niemieckiej państwowości otwiera rozdział poświęcony procesowi „godzenia wody z ogniem”: ekonomicznej integracji dwóch biegunowo różnych systemów. Wolnorynkowego gospodarczego olbrzyma z wstrząsaną strąkami, centralnie sterowaną gospodarką socjalistyczną, w sytuacji gdy władza odpowiedzialna za jej sterowanie znajdowała się w całkowitej erozji. Ten cud logistyczny dokonał się na drodze integracji walutowej, przekształceń własnościowych i przemodelowaniu świadomości wschodnoniemieckiego społeczeństwa. Nie bez trudności i problemów, i – jak to widać z perspektywy czasu – także błędów.

Bezprecedensowa w nowożytnych dziejach inkorporacja jednego państwa przez drugie, spowodowała, że popularny niegdyś w podzielonych Niemczech slogan „dwa państwa, jeden naród”, po zjednoczeniu przekształcił się w przekonanie, iż Niemcy mają „jedno państwo, ale dwa narody”. W części „psychologicznej” i „socjologicznej” monografii autorzy metodycznie analizują ten fenomen i przedstawiają załaski potencjalnych napięć, jak i realne konflikty społeczne zarówno w „starej RFN”, jak i w „nowych” krajach federacji. Badają psychologię tych ze Wschodu (*Ossi*), jak i tych z Zachodu (*Wessi*). Dowodzą, iż źródeł wspomnianego fenomenu „podwójnej tożsamości” należy szukać w przebiegu transformacji na obszarze byłej NRD. Proces ten przyczynił się do wytworzenia nowej identyfikacji, „zawieszanej” pomiędzy doświadczeniami wyniesionymi z życia w państwie realnego socjalizmu a doświadczeniami wyływającymi ze „zjednoczenia” Niemiec.

Ostatnia, „dyplomatyczna” część książki to analiza rozwoju sytuacji w Europie oraz roli i miejsca Niemiec w tych przemianach. Wskutek całkowitej zmiany warunków polityczno-militarnych w Europie żadne z państw tego kontynentu nie było samodzielnie w stanie podjąć narastającym wyzwaniom ekonomicznym, ekologicznym, społecznym i strategicznym, jakie stały się pierwszoplanowymi czynnikami zagrożenia. Europa zjednoczyła swe siły, by stawić czoła wspólnym niebezpieczeństwom. Stworzone zostały rozwiązania, które gwarantują bezpieczeństwo europejskich i północnoamerykańskich interesów oraz wzajemnie ze sobą powiązanych struktur organizacyjnych: *NATO* oraz Wspólnot Europejskich, później zaś Unii Europejskiej. W ten model doskonale wpisały się zjednoczone Niemcy, które z politycznego karła, przez „dyplomację książeczki czekowej”, ewoluowały w pełnoprawny i liczący się na arenie międzynarodowej podmiot polityki europejskiej i globalnej. Autorzy kładą nacisk na niemiecką odpowiedzialność za Europę i świat. Pomimo wewnętrznych perturbacji związanych z procesem sanacji nowych krajów federacji Niemcy stanęły przed koniecznością głębszego zaangażowania się w sprawy wewnątrz europejskie i globalne, nierzadko budząc swoim kontrowersyjnym postępowaniem zdziwienie świata i rozgoryczenie najwierniejszych sojuszników. Trzydzieści lat rozwoju kraju to znacznie więcej niż „tylko” przemiany ekonomiczne, społeczne i polityczne. Ale czytelnik nie znajdzie w monografii odniesień do szeroko rozumianych przemian kulturowych i prawnych. Było to świadomym zamiarem autorów, którzy – wydaje się, słusznie – zrezygnowali z tego rodzaju badań. Bowiem to wybrane przez nich obszary badań miały – jak sami podkreślają – kluczowe znaczenie dla

dalszego rozwoju demokracji niemieckiej, wzmocnienia potencjału gospodarczego i społecznego RFN, postępów integracji europejskiej, wreszcie kształtowania się roli Niemiec w Europie i świecie.

Prezentowana praca stanowi kontynuację badań prowadzonych w Instytucie Zachodnim nad zjednoczeniem państwa niemieckiego i jego konsekwencjami. Bez wątpienia badania takie prowadzone są w samych Niemczech oraz poza ich granicami. Procesowi temu przyglądają się – co zrozumiałe – ze szczególną uwagą sąsiedzi nowej, potężniejszej RFN. I słusznie, bowiem z oddalenia często widać lepiej, zaś Instytut Zachodni, jak mało która instytucja badawcza, dysponuje zarówno potencjałem intelektualnym, jak i wieloletnim doświadczeniem, by takie analizy i oceny prowadzić. Z dobrym efektem, bowiem prezentowana monografia jest już kolejną z serii (*Zjednoczenie Niemiec. Studia politologiczno-ekonomiczno-prawne* oraz *Rola nowych Niemiec na arenie międzynarodowej*) i na pewno tematu nie wyczerpuje. Proces jednoczenia się Niemiec nie jest, i zapewne długo jeszcze nie będzie, zamkniętym rozdziałem historii. Nie było też ambicją autorów wyczerpanie tematu; publikacja jest syntetycznym ujęciem aktualnego stanu wiedzy o badanej problematyce.

Natomiast należy wyrazić żal, iż monografia nie zawiera indeksu osobowego i spisu przebogatej, a cytowanej w przypisach, bibliografii. Znacznie ułatwiłoby to zainteresowanym poruszanie się po tak wielowątkowej i skomplikowanej materii.

Można oczekiwać, że najnowsza książka badaczy z Instytutu Zachodniego wzbudzi liczne komentarze i opinie. Jest to bowiem jedna z najlepszych ostatnio „wykładni” na temat nowej roli Niemiec w Europie i świecie.

Janusz Solak